

rib ve Endülüs âlimlerinin bu konuda altmıştan çok eser kaleme aldığı belirtilmektedir (Menûnî, II, 826-847). Konuya dair ilk telif 104 rivayet içeren Cehdâmî'nin (ö. 282/896) *Fazlî's-salât 'ale'n-nebî* adlı eseridir (nşr. Nâsîrüddin el-Elbânî, Dimaşk 1383/1963; Beyrut 1389, 1397). Alican Tatlı, bu eserle ilgili olarak *Kâdî Ebû İshâk İsmâ'ül el-Ezdi ve 'Kitâbü Fazlî's-salâti 'ale'n-nebî' Adlı Hadis Cüzü* ismiyle yüksek lisans tezi hazırlamış (1989, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü), Es'ad Sâlim Teyyim de *Beyânü evhâmi'l-Elbânî fi tahkîkihi li-Kitâbi Fazlî's-salât 'ale'n-nebî li'l-Kâdî İsmâ'ül b. İshâk el-Ezdi* adlı bir çalışma gerçekleştirmiştir (Amman 1420/1999). İbn Ebû Âsım'ın doksan bir rivayetten oluşan *Kitâbü's-Salât 'ale'n-nebî* adlı cüzü Hamdî Abdülmecîd es-Selefi tarafından yayımlanmıştır (Dimaşk 1415/1995).

Salâtü selâm konusundaki eserlerden bazıları şunlardır: Ebû'l-Abbas el-Ukîşî, *Envârü'l-âşâr el-muhteşsa bi-fazlî's-salâti 'ale'n-nebiyyi'l-muhtâr* (Rabat, el-Hizânetü'l-âmmе, nr. 242); Abdülkâdir-i Geylânî, *Beşâ'irü'l-hayrât ve bülûgu'l-meserrât fi's-salâti 'alâ şâhibi'l-mucizât* (Kahire 1957); İbn Beşkûvâl, *Kitâbü'l-Kurbe ilâ Rabbi'l-âlemîn bi's-salâti 'alâ Muhammedin seyyidi'l-mürselîn* (nşr. Cristina de la Puente, Madrid 1995); İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, *Celâ'ü(Cilâ'ü'l)-efhâm fi's-salât ve's-selâm 'alâ (Muhammedin) hayri'l-enâm* (nşr. Şuayb el-Arnaût – Abdülkâdir el-Arnaût, Küveyt 1407/1987; nşr. Muhyiddin Dîb Mestû, Medine 1408/1988; nşr. Muhammed Beyyûmî, Mansûre 1415/1995; Mekke 1417/1996; eser, İbrâhim b. Abdullah el-Hâzimî tarafından ihtisar edilmiş ve *el-Fevâ'id ve's-semerât el-hâşıla bi's-salâti 'ale'n-nebî* ismiyle yayımlanmıştır, Riyad 1414); İbn Ebû Hacle, *Def'u'n-nikme fi's-salât 'alâ nebiyyi'r-rahme* (Escorial Library, nr. 1772); Firûzâbâdî, *eş-Silât ve'l-büşer fi's-salât 'alâ hayri'l-beşer* (nşr. M. Nûreddin Adnân el-Cezâirî v.dğr., Dimaşk 1385/1966; nşr. Ebû Esmâ İbrâhim b. İsmâil Âlü Asr, Beyrut 1405/1985; eser Mustafa Demirkan ve İsmail Tavman tarafından *Resûlüllah Üzerine Salâvatı Şerife Getirmek* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir, Konya 1998); Sehâvî, *el-Kavlü'l-bedî' fi's-salât 'ale'l-habîbi's-şeffî'* (Medine 1397/1977; Beyrut 1407/1987); Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *Me-sâlikü'l-hunefâ ilâ meşâri'i's-salât 'ale'n-nebiyyi'l-Muştafâ* (nşr. Bessâm Muhammed Bârûd, Ebûzabâ 2000); İbn Hacer el-Heytemî, *ed-Dürü'l-menâdüd fi's-salât*

ve's-selâm 'alâ şâhibi'l-makâmi'l-mahmûd (nşr. Haseneyn Muhammed Mahlûf, Kahire 1380/1961; nşr. Bû Cum'a Abdülkâdir Mekkî – Muhammed Şâdî Mustafa, Beyrut 1426/2005); Muhammed b. Muhammed el-Azb, *Tuhtetü'l-muhibbîn bi's-salâti ve's-selâm 'alâ seyyidi'l-mürselîn* (Kahire 1282); Yûsuf b. İsmâil en-Nebhânî, *Efdalü's-salavât 'alâ seyyidi's-sâdât* (Beyrut 1309) ve *Sa'âdetü'd-dâreyn fi's-salâti 'alâ seyyidi'l-kevneyn* (Beyrut 1316). Günümüzde bu konuda yapılan pek çok çalışmaya Abdünnebi Gâlib Ahmed İsmâ'nın *Terğib fi's-salâti 'ale'n-nebiyyi 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm* (Hartum 1987), Muhammed b. Ahmed eş-Şukayrî'nin *es-Sünen ve'l-mühtedi'ât el-müte'allika bi'l-ezkâr ve's-salavât* (Kahire 1381), Muhammed Şekûr b. Mahmûd el-Meyâdî'nin *Cem'u'l-e-hâdîsi'l-erba'in fi's-salâti ve's-selâm 'ale'n-nebiyyi'l-emîn* (Zerkâ 1407) ve Amadou Makhtar Samb'in *Aç çalâtou ala Nabi ou De la prière sur le Prophète* (Dakar 1990) adlı eserleri örnek olarak zikredilebilir. Ayrıca M. Naîmürrahmân'ın (Naimur-Rehman) "The Word Salat as Used in the Coran" (*Al-lahabad University Studies*, sy. 2 [1926], s. 291-312), Hidayet Işık'ın "Hz. Peygamber (S.A.S)'e Salat ve Selam Getirme ile İlgili Bir Araştırma" (*Diyanet Dergisi*, XXV/4 [1989], s. 263-286); Cristina de la Puente'nin "The Prayer upon the Prophet Muhammad (Tasliya): a Manifestation of Islamic Religiosity" (*Medieval Encounters*, sy. 5 [1999], s. 121-129) ve Ahmed Nedim Serinsu'nun "Ahzâb Sûresi 56. Âyeti Çerçevesinde Hz. Peygamber'e Salât ve Selâm Getirmenin Anlamı" (*Dinî Araştırmalar*, IV/10 [2001], s. 121-139) başlıklı makaleleri bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-Arab, "şlv", "slm" md.leri; Hatib el-Bağdâdî, *el-Câmi' li-ahlâki'r-râûi ve âdâbi's-sâmi'* (nşr. Mahmûd et-Tahhân), Riyad 1403/1983, II, 103-107; Kâdî İyâz, *eş-Sifâ* (nşr. Hüseyin Abdülhamîd Nîl), Beyrut, ts. (Dârü'l-Erkam), II, 64, 67-70; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Celâ'ü'l-efhâm fi's-salât ve's-selâm 'alâ hayri'l-enâm* (nşr. Şuayb el-Arnaût – Abdülkâdir el-Arnaût), Küveyt 1407/1987, tür.yer.; Firûzâbâdî, *eş-Silât ve'l-büşer fi's-salât 'alâ hayri'l-beşer* (nşr. M. Nûreddin Adnân el-Cezâirî v.dğr.), Dimaşk 1385/1966, tür.yer.; Kal-kaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), VI, 218-220, 256-258; Şemseddin es-Sehâvî, *el-Kavlü'l-bedî' fi's-salât 'ale'l-habîbi's-şeffî'*, Beyrut 1407/1987, tür.yer.; I. Goldziher, *Gesammelte Schriften* (nşr. J. de Somogyi), Hildesheim 1970, IV, 37-68; Mûsâ M. Ali, *Hâkikatü't-tevessül ve'l-vesîle 'alâ dav'i'l-Kitâb ve's-Sünne*, Beyrut 1405/1985, s. 529 vd.; Menûnî, *Çabes min 'atâ'i'l-mahîttü'l-Magribî*, Beyrut 1999, II, 826-847; Abdullah b. Muhammed el-Habeşî, *Mu'cemü'l-mevzû'ati'l-matrûka fi't-te'lîfi'l-İslâmî ve beyâni mâ üllife fihâ*, Ebû-

zabî 1420/2000, II, 750-757; F. Meier, "Die Segensprechung über Mohammed in bittgebet und in der bitte", *ZDMG*, CXXXVI/2 (1986), s. 364-401; A. Rippin, "Tasliya", *ET* (İng.), X, 358-359; Abdülkâdir Özcan, "Alkış", *DA*, II, 470; M. Baha Tanman, "Arakıyye", a.e., III, 266; Nebi Bozkurt, "Salvele", *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* (ed. İbrahim Kâfi Dönmez), İstanbul 2006, IV, 1725-1726.

MEHMET SUAT MERTOĞLU

SALAVAT

(bk. SALÂTÜ SELÂM).

SALE, George
(1697-1736)

Kur'an-ı Kerim'in
ilk tam İngilizce tercümesini hazırlayan
İngiliz şarkiyatçısı.

Kent'te doğdu. Babası Londra tâcirlerinden Samuel Sale'dir. Canterbury'deki King's School'da eğitim gördü. Hukuk tahsilinin ardından kısa bir süre avukatlık yaptı. 1720'de Society for the Promoting Christian Knowledge'a (SPCK) bağlı Inner Temple adlı enstitüye girdi. İlk Arapça öğrenimini, Zebûr'un ve İncil'in Arapça çevirisinin hazırlanması için Antakya patriği tarafından Londra'ya gönderilen papaz Süleyman es-Sâdî'den (Salamo Negri) aldı. İngiltere kralının mütercimi Suriyeli hıristiyan Dadichi ile Arapça'nın lehçeleri üzerine incelemeler yaptı. Volter, *Felsefe Sözlüğü*'nde Sale'in Araplar arasında yirmi yıl kaldığını söylemekteyse de bunun doğru olmadığını belirtmiştir (Sale, *The Koran Translated into the English*, Ross'un girişi, s. ix). Kitaplarına düştüğü notlardan ve yaptığı çalışmalardan Sale'in İbrânce'yi bildiği anlaşılmaktadır. Sale, 1726-1734 yılları arasında Society for the Promoting Christian Knowledge'ın hazırladığı İncil'in Arapça'ya çevrilmesi işine katıldı ve bu cemiyetin hukuk işlerini yürüttü. Bu arada Kur'an'ın İngilizce'ye tercümesi çalışmalarını sürdürdü. Arapça, Farsça ve Türkçe yazmalarından oluşan bir kütüphane kurdu. 13 Kasım 1736'da eşini ve beş çocuğunu büyük bir malî sıkıntı içinde bırakarak Londra'da öldü. Kitapları Oxford Üniversitesi hocalarından rahip Thomas Hunt tarafından Radcliffe Kütüphanesi için satın alındı. Bu kitaplar daha sonra Oxford Üniversitesi'ndeki Bodleian Library'e intikal etti (Holt, s. 57).

1734 yılından sonra dinî konularda Society for the Promoting Christian Knowledge'ın çizgisinden uzaklaşan Sale'in ba-

zı hususlarda çağdaşlarından, önceki şarhiyatçılardan ve Hıristiyan ilâhiyatçılardan farklı düşündüğü anlaşılmaktadır. Kur'an tercümesinin 1825 baskısına bir tanıtım yazısı yazan Richard Alfred Davenant bu hususa dikkat çekmekte, onun İslâm ve Hz. Peygamber'le ilgili görüşleri sebebiyle eleştirildiğini ifade etmektedir (Sale, *The Koran*, Davenant'ın tanıtım yazısı). Michael Djaha, Batı'daki Kur'an araştırmaları için önemli bir aşama olduğunu söylediği Kur'an tercümesini övmekte, Sale'in Araplar ve Hz. Muhammed hakkında açık bir fikrin oluşmasında, XVII. yüzyılın sonları ile XVIII. yüzyılın başlarında İslâm ve İslâm peygamberine dair yeni bir bakış açısının ortaya çıkmasında önemli rol oynadığını belirtmektedir (*ed-Dirâsâtü'l-'Arabîyye*, s. 33-34). İslâm, Kur'an ve Hz. Peygamber hakkında kendisinden önceki şarhiyatçılar ve din adamlarından bazı noktalarda ayrılıp ılımlı ve tarafsız bir yol izlese de Sale, Kur'an'ın ve İslâm'ın Hz. Muhammed'in eseri olduğunu (*Maḳâle fi'l-İslâm*, s. 112, 121), onun inanç ve muâmelâtla ilgili hükümler yanında kıssaların çoğunu Yahudilik, Hıristiyanlık ve Mecûsîlik gibi dinlerin kitaplarından veya mensuplarından aldığını (*a.g.e.*, s. 73-74, 110), hârikulâde bir insan gibi kabul görmek için Allah'ın elçisi olduğunu ileri sürdüğünü (*a.g.e.*, s. 72), mi'rac hadisesinin toplum katında şöret ve mevkiini yüceltmek için başvurduğu bir hile olduğunu (*a.g.e.*, s. 82-83) söylemektedir.

Eserleri. Sale'in bilinen en önemli çalışması, *The Koran Commonly Called the Alcoran of Mohammed* adlı Kur'an tercümesiyle bu tercüme giriş mahiyetinde yazdığı *A Preliminary Discourse* adlı eseridir. Bazıları onun tercümede atıfta bulunduğu Arapça tefsirlerden doğrudan yararlandığını düşünürken yeni çalışmalarda bunun aksi ileri sürülmektedir. Sale'den intikal eden kitapların da bulunduğu Bodleian Library üzerinde araştırma yapan Edward Denison Ross, Sale'in koleksiyonunda Kâdî Beyzâvî tefsiri dışında herhangi bir tefsir kitabının bulunmamasından hareketle onun tefsir atıflarını ikinci derecede kaynaklardan aldığı sonucuna varmıştır (*The Koran Translated into the English*, Ross'un girişi, s. viii). Sale'in yararlandığı kaynakların başında rahip Lodovico Marracci'nin *Alcorani Textus Universus ex Correctioribus Arabum Exemplaribus summa fide ...* adlı Kur'an tercümesiyle (I-IV, Pdaoua 1698) bu tercüme giriş niteliğinde yazdığı *Prodromus ad Refutationem Alcorani* adlı notları olup

hatalarına rağmen Sale bu tercüme yazılışına teşekkür borçlu olduğunu söylemektedir (*The Koran Commonly*, Sale'in girişi, s. viii). Sale *A Preliminary Discourse* adlı mukaddimesinde Arap tarihi, Hz. Muhammed'in hayatı ve kişiliği, Kur'an tarihi, Kur'an'ın muhtevası, İslâm dini ve İslâmî fırkalar hakkında bilgi vermiş, onun bu eseri, XVIII. yüzyılda zirveye çıkan misyonerlik çalışmalarını yürütenlerin İslâm ve Kur'an hakkındaki temel kaynaklarından biri olmuştur. *A Preliminary Discourse*, çalışmada kullanılan kaynaklar tahkik edilerek bazı eklemelerle birlikte Hâşim el-Arabî tarafından *Maḳâle fi'l-İslâm* adıyla Arapça'ya tercüme edilmiştir (Kahire 1909). Sale'in Kur'an tercümesi ilk defa Lord Carteret'e ithafen basılmış (London 1734), 1764 yılında yeni baskısı gerçekleştirilmiştir. Tercümenin 1986 yılına kadar müstakil olarak ve *A Preliminary Discourse* ile birlikte 125'ten çok baskısı yapılmış, başka dillere de çevrilmiştir (*World Bibliography*, s. 115-137; Mofakhar Hussain Khan, XXX/2 [1986], s. 84-85). Rahip Elwood Morris Wherry, 1881 yılında Hindistan'da hazırladığı *A Comprehensive Commentary on the Quran Comprising Sale's Translation and Preliminary Discourse* adlı eserini (London 1896) büyük ölçüde Sale'in Kur'an tercümesine ve mukaddimesine dayandırmış, tefsirinde Sale'in girişini aynen kullanmıştır (I, 3-283). Theodor Arnold, Sale'in çevirisinden yararlanarak *Der Koran oder insgemein so genante Alcoran des Mohammeds* adıyla bir Almanca Kur'an çevirisi hazırlamıştır (Lemgo 1746). Sir William Muir (*The Koran: Its Composition and Teaching*, s. 48.), A. J. Arberry (*British Orientalists*, s. 16), William Montgomery Watt (*Bell's Introduction to the Qur'an*, s. 174) gibi yazarlar, misyonerlerin ve din adamlarının bu tercüme ile mukaddimesinden halen yararlandıklarını ve Kur'an'la ilgili en temel kaynaklarının Sale'in bu çalışmaları olduğunu ifade etmektedir. Sale, bazı ortak çalışmalara da katılmıştır. *The General Dictionary* adlı on ciltlik sözlüğün hazırlanmasında en fazla emeği geçenlerden biri olmuş, *Universal History* ismiyle bir heyet tarafından hazırlanan geniş çalışmada evrenin yaratılışıyla ilgili bölüm onun tarafından yazılmıştır (Sale, *The Koran*, Davenant'ın tanıtım yazısı).

BİBLİYOGRAFYA :

George Sale, *The Koran*, London 1825, Richard Alfred Davenant'ın tanıtım yazısı; a.mlf., *The Koran Translated into English from the Original Arabic*, London, ts. (Frederick Warne and Co. Ltd.),

Sir Edward Denison Ross'un girişi, s. viii, ix; a.mlf., *The Koran Commonly Called the Alcoran of Mohammed*, London, ts. (Frederick Warne and Co. Ltd.), Sale'in girişi, s. viii; a.mlf., *Maḳâle fi'l-İslâm* (trc. Hâşim el-Arabî), Kahire 1909, tür.yer.; W. Muir, *The Koran: Its Composition and Teaching*, London 1878, s. 48; A. J. Arberry, *British Orientalists*, Glasgow 1943, s. 16; B. Lewis - P. M. Holt, *Historians of the Middle East*, London 1962, s. 298-302; W. M. Watt, *Bell's Introduction to the Qur'an*, Edinburgh 1970, s. 174; P. M. Holt, *Studies in the History of the Near East*, London 1973, s. 57; Mişâl Cühâ, *ed-Dirâsâtü'l-'Arabîyye ve'l-İslâmîyye fi'ürûbbâ*, Beyrut 1982, s. 33-34; Abdurrahman Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşrikin*, Beyrut 1984, s. 250-252; *World Bibliography of Translations of the Meanings of the Holy Qur'an* (haz. Halit Eren - İsmet Binark), İstanbul 1406/1986, s. 115-137; Avril A. Powell, *Muslims and Missionaries in Pre-Mutiny India*, Richmond-Surrey 1993, s. 150-151; Muhammed Muhammed Ebû Leyle, *el-Ḳur'ânü'l-Kerîm mine'l-manzûri'l-istişrâki: Dirâse nakdiyye taḥlîliyye*, Kahire 1423/2002, s. 385-387; *The Cambridge Companion to the Qur'an* (ed. J. D. McAuliffe), Cambridge 2006, s. 16-17; W. G. Shellbear, "Is Sale's Koran Reliable?", *MW*, XXI (1931), s. 126-142; Mofakhar Hussain Khan, "English Translations of the Holy Qur'an: A Bio-Bibliographic Study", *IQ*, XXX/2 (1986), s. 84-85.

ABDÜLHAMİT BİRİŞİK

SA'LEB

(تَلَب)

Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Yahyâ b. Zeyd b. Yesâr (Seyyâr) eş-Şeybânî (ö. 291/904)

Kûfe dil mektebi ileri gelenlerinden, lugat, nahiv, şiir, edebiyat, Kur'an ve hadis âlimi.

200 (815) yılında Bağdat'ta doğdu ve burada yetişti. Şeybânîler'in (Ma'n b. Zâide) âzatlısı olup Sa'leb lakabıyla anılmasının sebebiyle ilgili olarak kaynaklarda herhangi bir kayıt mevcut değildir. İlk öğreniminden sonra Arap dili ve lugat ilmiyle şiir ve şiirlerdeki garîb kelimeler üzerine ders aldı. On sekiz yaşında iken Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ'nın *Hudûdü'n-naḥv*'ini okumaya başladı; yirmi beş yaşına geldiğinde Ferrâ'nın bütün eserlerini ezberlemiş bulunuyordu (Ebû Bekir ez-Zübeydî, s. 147). Ebû Abdullah İbnü'l-'A'râbî'den on yıl boyunca lugat ilmiyle garîb ve nevâdir, Seleme b. Âsim'dan nahiv ve kıraat dersleri gördü. Uzun yıllar İbrâhim el-Harbî'nin nahiv ve lugatla ilgili düzenlediği ders hâkalarına katıldı. Riyâşî, Zübeyr b. Bekkâr, Muhammed b. Habîb (Muhammed b. Abdullah) b. Kâdim, İbn Sellâm el-Cumahî ve İbnü's-Sikkât onun hocaları arasında yer alır. İbn Necde'den Ebû Zeyd el-Ensârî'nin, Ali b. Mugire el-Esrem'den Ma'mer b. Müsen-